

UNIVERSITATEA "ȘTEFAN CEL MARE DIN SUCEAVA
Facultatea de Istorie și Geografie

REZUMAT
TEZA DOCTORAT
Domeniul: Istorie

Titlul tezei: „Iuliu Scriban: teolog, pedagog, filozof”

Conducător științific:
Prof. univ. dr. Gheorghe ONIȘORU

Doctorand,
DUȚUC V. Adrian

2017

Cuprins:

Listă abrevieri	3
Introducere	4
Capitolul I - Precursorii	9
I.1. Familia Artimescu (viitoarea familie Scriban) și strămutarea lângă Suceava	9
I.2. Neofit Scriban	10
I.3. Filaret Scriban	20
I.4. Gavril Scriban	32
I.5. August Scriban	32
I.6. Romul(us) Scriban	32
I.7. Theoctist Scriban	42
Capitolul II - Viața arhimandritului Iuliu Scriban	47
II.1. Contextul istoric	47
II.2. Pregătirea intelectuală a lui Iuliu Scriban	55
II.3. Ascensiunea în ierarhia B.O.R.	60
II.4. La catedră	77
II.5. Iuliu Scriban – între datorie și datorință	92
II.6. Sfârșitul vieții	107
Capitolul III - Activitatea lui Iuliu Scriban	109
III.1. Pedagogul	109
III.2. Activitatea misionară	126
III.3. Publicistica	161
III.4. Contribuția filosofică	169
Concluzii	177
Bibliografie	181
Anexe	191

Cuvinte cheie:

Familia Scriban, Iuliu Scriban, istoria bisericii, dialog teologic, relații interconfesionale.

Rezumat:

Lucrarea de față analizează, făcând uz de instrumentele specifice cercetării istorice, viața și activitatea unui foarte cunoscut cleric român, Iuliu Scriban, punând accent pe cele mai relevante aspecte.

Iuliu Scriban și-a câștigat notorietatea în mediul teologic universitar român, cât și în spațiul eclezial și social român. Pentru a realiza acest lucru trebuia să se ridice la un nivel de așteptări destul de ridicat datorită predecesorilor săi din familia Scriban (Neofit, Filaret, Theoctist, ș.a.), iar Iuliu a reușit chiar să depășească aceste așteptări.

Lucrarea este împărțită în trei capitole structurate astfel încât să fie echilibrate ca întindere, fiecare acoperind cât un aspect important legat de viața și activitatea lui Iuliu Scriban.

În această lucrare, în primul capitol sunt tratați predecesorii săi pentru a înțelege cât mai complet contextul familial și istoric în care clericul român s-a născut și a primit educația. Familia Scriban este probabil cea mai cunoscută și numeroasă familie clericală din istoria României, o familie care a dat istoriei nume notabile precum Neofit, Filaret, Theoctist, ș.a.

În capitolul al doilea lucrarea cuprinde expunerea vieții lui Iuliu Scriban. Se începe cu primii ani ai vieții și cu educația primită la Galați, Iași, București, Strassbourg și Heidelberg. Fiecare dintre aceste episoade este tratat separat făcând uz de materialele arhivistice și publicistice pe care istoria le-a păstrat. Capitolul aprofundează de asemenea anumite episoade relevante ale vieții sale precum anii petrecuți la Baden-Baden, perioada petrecută în București ca director și profesor al Seminarului *Central*, anii de profesorat la Chișinău, tumultoasa perioadă în care a fost șef al Misiunii Ortodoxe Române în Transnistria, ș.a. Aprofundând aceste episoade istorice în care Iuliu Scriban a fost implicat, lucrarea aduce în lumină numeroase detalii folosindu-ne de materiale de arhivă mai puțin utilizate până acum. Mai mult, acest demers înlesnește înțelegerea traiectoriei vieții și activității lui Iuliu Scriban.

În capitolul al treilea este tratată activitatea cunoscutului cleric român. Aceasta este împărțită cele patru laturi principale ale activității sale: pedagog, misionar-teolog, publicist și filosof.

Din punct de vedere pedagogic este aprofundată contribuția sa în această arie prin analizarea manualelor școlare scrise de el și a importanței lor. De asemenea sunt inventariate și comentate o mare parte din articolele sale de specialitate. Pentru a-i întregi tabloul de pedagog sunt amintite și diverse conferințe la care a participat în calitate de profesor, cât și alte evenimente petrecute de-a lungul vieții.

Ca teolog misionar Iuliu Scriban a fost foarte activ. Deoarece avea o pregătire vastă și vorbea mai multe limbi de circulație mondială, cât și limba greacă, esențială în problemele de factură teologică, a fost în repetate rânduri numit membru al comisiilor ce au reprezentat B.O.R. Lucrarea de față analizează toate aceste conferințe pentru a reliefa activitatea cunoscutului cleric român. Paleta de conferințe la care a participat este destul de variată, începând cu conferințele interconfesionale de întâlnire cu cultele protestante și cu vetero-catolicii, continuând cu numeroase întruniri de apropiere de anglicani, cât și prezentând conferințele misionare din țară, și multe altele. Actualul dialog al B.O.R. cu cultele protestante mai ales are la bază participarea activă și constantă a teologilor români din perioada interbelică. Între acești teologi Iuliu Scriban a fost mereu o figură de netrecut cu vederea.

O temă de mare importanță și actualitate este cea a dialogului interconfesional în care Iuliu Scriban a fost intens implicat. Este, credem, cât se poate de relevant faptul că eforturile de acum aproape un secol inițiate de Patriarhia Ecumenică, eforturi în care a fost foarte implicat și Iuliu Scriban ca reprezentant al B.O.R., de a întruni toate Bisericile Ortodoxe autocefale într-un Sinod Pan-Ortodox s-au văzut încununate în anul 2016 prin întrunirea Sinodului Pan Ortodox desfășurat în insula Creta.

Tot la capitolul misionar sunt cuprinse o serie de articole și scrieri ce se încadrează la acest capitol. Iuliu Scriban a fost foarte pragmatic în ceea ce privește lucrările sale, dorind ca ele să fie cât mai accesibile și ușor de citit, servind astfel cât mai bine scopul misionar.

Este tratată în detaliu și activitatea sa publicistică. Deși nu a lăsat lucrări monumentale posterității, Iuliu Scriban, dintr-un declarat spirit practic și misionar, a publicat un număr foarte mare de articole, iar revistele cu care a colaborat au fost de ordinul zecilor. Lucrarea aceasta aduce, pe lângă alte elemente de noutate și utilitate, și o indexare și sistematizare a activității sale publicistice. Ne-am mărginit însă în a menționa publicațiile cu care a colaborat, deoarece menționarea tuturor articolelor sale, deși posibilă, ar fi ocupat mult prea mult spațiu.

Numeroase teme abordate de clericul român au rămas lafel de actuale azi. Dintre acestea amintim: relația Stat - Biserică, relația dintre religie și știință, relația dintre B.O.R. și Biserica Romano-Catolică, influența literaturii atunci (astăzi mai mult a televiziunii) asupra moralității societății, problema incinerării din punct de vedere creștin, cea a combaterii alcoolismului, disputa dintre ateism și religiozitate, ș.a. Legat de toate aceste teme de foarte mare interes

atunci, cât și acum, Iuliu Scriban a scris sute de articole, a publicat cărți și broșuri, a susținut conferințe, al căror conținut, dincolo de limbaul vremii, este cât se poate de actual.

Lecturând argumentele și polemicile de acum aproape un secol, cititorului îi va fi uneori greu să creadă că au trecut aproape o sută de ani de atunci, mai ales datorită faptului că acestea se repetă aproape identic mai ales în privința relației Stat - Biserică, religie - știință, religie - ateism.

O altă temă aprofundată în această lucrare este legată de efortul de conservare a limbii române în contextul afluxului de influențe lingvistice străine, adesea dăunătoare. Dacă în perioada interbelică, influențele cu care limba română se confrunta veneau din partea limbii franceze, în zilele noastre același lucru se întâmplă schimbându-se doar limba de influență: engleza. Cercetarea publicațiilor și a conferințelor lui Iuliu Scriban cu privire la necesitatea conservării limbii române pare cât se poate de constructivă și actuală.

Iuliu Scriban a fost o personalitatea foarte sonoră și vizibilă a generației sale. Viața sa a avut însă și părți relativ obscure la care istoria nu a dat încă un răspuns. Lucrarea aceasta adresează și aceste probleme. Dintre episoadele cele mai puțin elucidate și pe măsură de controversate amintim: acuzațiile de colaboraționism cu Komandatura germană în anii 1916 - 1918, răspunsul la întrebarea de ce nu a fost ales niciodată episcop?, ș.a.

Elaborarea și fundamentarea tezei noastre implică analiza și evaluarea a mai multe fonduri documentare. O parte dintre acestea au fost folosite pentru cercetarea vieții și activității tuturor membrilor familiei Scriban: Arhiva Bisericii Parohiale Sfânta Treime din Burdujeni, Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale (cu Fondurile: Situația Seminarului Central al Moldovei la 1859 și al Comitetului de Inspecție Școlară din 1860), Fondul Melchisedec Ștefănescu de la Arhivele Mitropoliei Moldovei și Sucevei și Fondul Seminarului *Veniamin Costache*, precum și Fondul Scriban de la Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale. Pentru a aprofunda arii importante din viața arhimandritului Iuliu Scriban sunt folosite și: Fondul Visarion Puiu, Fondul Dudu Velicu, Fondul Miron Cristea și Fondul Nicolae Iorga din cadrul Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fondul Universitatea Al. I. Cuza. Rectoratul din cadrul Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale, Dosarele 104/1904, 272/1904, 262/1906, 262/1908, 262/1909, 135/1941.

În aproape egală măsură lucrarea conține analiza publicațiilor lui Iuliu Scriban și corespondența sa, mai ales cea cu Visarion Puiu deoarece, dincolo de detalii ce explică anumite fapte istorice legate de viața lui Scriban, sunt o foarte bună incursiune în ideologia acestuia. Conținutul acestei corespondențe explică numeroase acțiuni și luări de poziție ale acestui cleric român.

Personalitatea expansivă și efervescentă a lui Iuliu Scriban a făcut ca scrierile sale, fie ele volume, fie articole, recenzii sau cronici de revistă, să fie adesea abundente în detalii și explicații ce pot fi pentru cercetătorul istoric un bun instrument de cunoaștere. Numărul foarte mare de publicații la care Iuliu Scriban a colaborat ne face să nu le menționăm aici decât pe cele mai importante: revista sinodală *Biserica Ortodoxă Română* (București), *Revista teologică* (Sibiu), *Luminătorul* (Chișinău), *Viitorul* (București), ș.a. Din numeroase pagini ale acestor reviste se desprind detalii despre raporturile pe care Scriban le avea cu diverse personalități contemporane, modul în care își vedea și trata catedra de profesor, misionar și teolog. ș.a.

Bibliografie:

Izvoare

1. Arhiva Sfântului Sinod al B.O.R.
2. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Visarion Puiu, dosar 181.

3. Arhivele Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dosarele: 70/1904, 104/1904, 262/1906, 48/911, 27/92, 27/914, 262/1908, 262/1909,
4. Arhiva Bisericii Parohiale *Sf. Treime* Burdujeni sat, dosarele I, II, IV și V.
5. Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, fondul Comitetului de Inspecție școlară, dosar nr. 31 / 1860, *Memoar despre starea Seminarului Central al Moldovei 1859*; Fondul Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași , Rectorat, Dosarele nr. 10 – 1860; 16, 893/1919, 1167/1927, 1182, 1216, 1535. Fondul Mitropolia Moldovei, dosar nr. 1 bis din 1882.
6. Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale, Fond Primăria Comunei Burdujeni, 1863-1950 1951-1955, Dosar nr. 18 – 1885.

Periodice

1. „Analele Academiei Române”, Desbaterile, Tomul LXIII, 1942-1943; Seria II-a, Tom. XXVII, 1904-1905, Partea administrativă și dezbaterile, București, 1905;
2. „Biserica Ortodoxă Română”, 1880-1881, 1895-1896, 1909-1916, 1921-1948
3. „Mitropolia Moldovei și Sucevei” 1926, 1959, 1969
4. „Revista Fundațiilor Regale”, 1942
5. „Revista Istorică Română”, 1940
6. „Gazeta săteanului”, 1893
7. „Viitorul” 1905, 1909, 1911, 1913, 1932, 1937, 1939
8. „Revista teologică” 1908, 1913, 1922, 1924, 1928, 1938, 1939, 1941
9. „Luminătorul” 1909, 1926, 1928, 1929, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940
10. „Misionarul” 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939
11. „Monitorul Oficial”, 91/1927, 109/1928, 145/1913, 258/1941
12. „Cronica Romanului”, 1932
13. „Ortodoxia” 1942
14. „Studii teologice”, 1974, 1976, 1991
15. „Foaia diecezană” 1909, 1923, 1925, 1941
16. „Biserica și școala” 1913, 1923, 1936, 1940, 1941
17. „Vestul României” 1923
18. „Renașterea” 1923, 1933, 1935, 1936, 1937, 1938, 1945
19. „Transnistria creștină”, 1942
20. „Apărarea națională”, 1913
21. „Telegraful Român”, 1905, 1949
22. „Preocupări literare”, 1943
23. „Neamul românesc literar”, 1909
24. „Revista generală a învățământului”, 1915
25. „Gazeta municipală”, 1940, 1940,
26. „Realitatea ilustrată” 1935, 1938
27. „Opinia”, no. 8704, 12 arpilie, 1936
28. „Zimbrul”, Iași, an. IV, nr. 117 din iunie 1856

Lucrări generale

1. Călinescu G., *Istoria Literaturii Române de la origini până în prezent*, Ediția a II a, Revăzută și adăugită, Editura Minerva, București 1985;
2. *Istoria jurnalismului din România în date*, *Enciclopedie cronologică*, coord. Marian Petcu, Editura Polirom, București, 2012;
3. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, Editura Ministerului de Culte, București, 1930;

4. *Idem., Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamului Românesc”, 1909;
5. *Idem., Istoria Literaturii Românești Contemporane*, Partea Întâiu, *Crearea Formei* (1867-1890), București, „Adevărul”, 1934;
6. *Idem., Istoria învățământului românesc*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
7. *Românii din Macedonia (270-1901)*, Virgiliu Stoicescu, Constantin Naum, Constantin Petrescu-Birina, București, tipografia Viitorul, 1900;
8. *Istoria literaturii române*, Vol. II, *De la Școala Ardeleană la Junimea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București 1968;
9. *Istoria Românilor*, Vol. VII, Tom II, *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, Academia Română, Secția Științe istorice și arheologice, coord. Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003;
10. *Publicațiile periodice românești*, tom. II, 1907-1918, Edit. Academiei RSR, descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, București 1969;
11. *Publicații periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom. III, 1919-1924, descriere bibliografică de Ileana Stanca Desa, Dulciu Morărescu, Ioana Patriche, Adriana Raliade și Iliana Sulică, 1987, Editura Academiei RSR;
12. *Publicații periodice românești*, tom. V, 1931-1935, Partea 1, Editura Academiei Române, descriere bibliografică de Ileana Stanca Desa, Elena Ioana Mălușanu, Cornelia Luminița Radu și Liliana Sulică, București, 2009.

Lucrări speciale

1. Agrigoroaiei Ion, Palade Gheorghe, *Basarabia în cadrul României întregite 1918-1940*, Chișinău, Universitas, 1993;
2. Alimăneștianu Pia, *Însemnări din timpul ocupației germane*, București, Imprimeria Independența, 1929;
3. Aricescu C.D, *Corespondența secretă și acte inedite ale capilor Revoluțiunii române dela 1848*, Partea I, București, Tipografia Antoniu Manescu, Lipsani, No.3, 1873;
4. Brati, Rector Traian, *Anuarul Universității Mihăilene din Iași – 1930 – 1935*, Editura Universității Mihăilene, Iași 1936;
5. Bujoreanu, I. M., *Colecțiune de legiurile României vechi și noi*, vol. I, București, 1873;
6. Bulacu, Mihail, *Oastea Domnului în Arhiepiscopia Bucureștilor*, „Misionarul”, Anul VIII, 1936, nr. 5, pp. 311-314;
7. *Idem, Facultățile de teologie, protestantă și catolică dela Universitatea din Strassburg*, „Biserica Ortodoxă Română”, seria II, anul XLIV, nr. 6 (543), iunie 1926, pp. 355-358;
8. Bulat T.G., *75 de ani de la întemeierea Facultății de Teologie din București*, Contribuții la Istoricul Facultății și a Institutului Teologic din București, „Biserica Ortodoxă Română”, LXXX (1957), nr. 11-12, pp. 1196-1198;
9. Bezviconi G., *Necropola capitalei*, Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, București, 1972;
10. Burjacovschi, Vl., *Dare de seamă despre Congresul general al misionarilor ortodocși români din întreaga Țară, sesiunea 1929 din Chișinău*, „Misionarul”, anul I, 1929, nr. 2, p. 7.
11. Cancel Jean, *Transnistria*, vol. I, București, Editura Atlas, 1998;
12. Catalan, Sever Mircea, *Politica bisericească a Domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)*, I, în *Studii și materiale de istorie modernă*, București, 2002;

13. Cernăianu C., *Patru ani de luptă: Domnul N. Iorga și Biserica; Spovedania Arhimandritului Scriban*, Vol. 1, Tipografia profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1912;
14. *Cine sânt candidații la profesorat Galaction și Scriban. Un protest*, București, Institutul de Arte Grafice „Cartea Medicală” Societate Anonimă, 1925;
15. Cojocariu Mihai, *Partida națională și constituirea statului român (1856-1859)*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 1995;
16. Colan, Nicolae, *Predici pentru popor, de Arhimandritul Scriban, profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, ed. IV, vol. I, Editura Oastea Domnului, Sibiu 1922* (recenzie), „Revista Teologică”, 1933, nr. 5-6, pp. 236-237;
17. Idem, *Curs de Introducere în Noul Testament după programa în ființă, pentru învățătura școlarilor din clasa a VI-a a seminariilor teologice din România veche, de Arhimandritul Scriban. București. Editura cUniversală, 1924*, (recenzie), „Revista teologică”, 1924, nr. 4, pp. 125-126.;
18. Constantinescu, I., *Arhimandritul Iuliu Scriban (1878-1949)*, „S.T.”, 1976, nr. 7-10, pp. 734-743;
19. Constantinescu Al. N., *Un Răspuns - P.C. Arhimandrit Scriban și Anglicanii, „Biserica Ortodoxă Română”*, 1931, nr. 5, pp. 463-465;
20. Cristescu, C., *Părintele Arhimandrit Iuliu Scriban*, Glasul Bisericii, 1949, nr. 1-2, pp. 76-85;
21. Cunescu Gheorghe, *Arhimandritul Mitrofor Iuliu Scriban, apărător al Ortodoxiei Românești – Mărturie de recunoștință*, „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-6, Editura Craiova, 1982, pp. 87-103;
22. Idem, *Părintele Grigorie Pișculescu (Gala Galaction) apărător al ortodoxiei românești*, Mitropolia Olteniei, an XXXI, 1979, nr. 4-6, pp. 241-245;
23. Dima Al., *Sibiu*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București 1940,
24. Dimitriu, Eugen, *Lumini bucovinene*, vol. I, Suceava 2011.
25. Drăguliu Gheorghe, *Teologi de seamă din prima jumătate a veacului al XX-lea*, S.T., 1991, nr. 4, pg. 73-76;
26. Duca I.G., „*Amintiri politice*”, vol. II, Colecția „Memorii și mărturii”, Jon Dumitru – Verlag, Munchen, 1981;
27. Duțuc, Adrian, *Iulius Scriban in the German occupied Bucharest (1917-1918) and the accusations that followed*, „Acta Universitatis Danubius, Communicatio”, Vol. 10, No. 1/2016, pp. 96-108.
28. Duțuc, Ioan, *Familia Scriban în istoria modernă a românilor*, teză de doctorat, coord. științific Prof. Univ. Dr. Dumitru Vitcu, Suceava 2013;
29. *Episcopia Argeșului și Muscelului din nou la drum*, Editura Sfintei Episcopii a Argeșului și Muscelului, 2000;
30. Erbiceanu, Constantin, *Viața și activitatea Prea Sfințitului Iosif Bobulescu, fost episcop al Râmnicului și Noului-Severin*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul XIX, 1895-1896, nr. 6, pp. 219-332;
31. Idem, *Viața și activitatea reposatului profesor și arhiereu Neofit Scriban, Episcop de Edessa*, „Biserica Ortodoxă Română”, an XII, 1889, pp. 323-326;
32. Idem, *Istoricul Seminarului Veniamin din monastirea Socola*, Iași, 1885
33. Idem, *Istoria contemporană – Material pentru istoria națională și religioasă a românilor – Viața și activitatea răposatului profesor și arhiereu Neofit Scriban, episcop de Edesa*, „Biserica Ortodoxă Română”, an VII, iulie 1884, pp. 11-21;
34. Erbiceanu, Gheorghe, *Note asupra vieții și activității arhimandritului Theoctist Scriban*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XIII, 1889-1990, pp. 699-703;

35. Evaghelidis Timotei, *Conferința de la Atena despre Congresul de la Sinaia*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 3, martie 1925, p. 163-165;
36. G..., *Trei tineri teologi în clerul monahal*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1905, nr. 3, p. 340.
37. Galaction, Gala (Grigorie Pișculescu), *Jurnal*, Vol. I, III, Ediție îngrijită, prefață și note de Teodor Vârgolici, Editura Minerva, București, 1980;
38. Idem, *Congresul Misionarilor*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1924, nr.8, pp. 485-489;
39. Găinariu, Costache Elena, *Monografia Comunei Burdujeni, plasa Bosancea, județul Suceava*, București, 1936;
40. Gârboviceanu P., *Trei tineri teologi în cinul monahal*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul 1905, pp. 340-342;
41. Gheorghită, Diaconul Ilie, *Arhiereul Ieremia Dîrțu – Gălățeanu*, în *Anuarul Seminarului „Veniamin Costachi” din Iași, 1927-1930*, Iași, 1931,
42. Ghișa, Ciprian, *The image of the Roman Catholic Church in the Orthodox Press of Romania, 1918-1940*, Eastern Orthodox encounters of identity and otherness: values, self-reflection, dialogue, editată de Andrii Krawchuk și Thomas Bremer, Palgrave Macmillan, 2014, p. 10-19;
43. Grosu, Pavel, *Dela adunarea anuală a „Oastei Domnului” din Sibiu*, „Misionarul”, Anul V, 1933, nr. 7-8, pp. 499-501;
44. Hogaș, Emil, *O zi de bucurie*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1928, nr. 4, pp. 353-358;
45. Iorga, Nicolae, *Un romantic poet al unității naționale, Romulus Scriban*, comunicație la Academia Română, în „Revista istorică”, *Dări de seamă, documente și notițe*, an VI, nr. 7-9, iulie-septembrie, 1920, p. 163;
46. Idem, *Istoria presei românești de la începuturi până la 1916*, Atelierele Societății Anonime „Adeverul”, București, 1922.
47. Idem, *Memorii (Însemnări zilnice Maiu 1917-Mart 1920) Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, vol. II, Editura „Națională” S. Ciornei, p. 39;
48. Idem, *Elemente economice în cultura românească*, Conferință din seria: Probleme actuale ale culturii românești, ținută la Academia de comerț (23 Novembre 1939), în *Conferințe și prelegeri - După note stenografice -*, Institutul de istorie universală „N. Iorga”, București 1943, p. 53;
49. Idem, *Predicile părintelui Iuliu Scriban*, „Neamul românesc literar”, 1909, Vălenii de Munte, tipografia „Neamul românesc”;
50. *În memoria lui Vasile Pârvan*, Volum publicat de Asociația Academică „Vasile Pârvan” a foștilor membri ai Școalei Române din Roma, București 1934;
51. Jianu Ionel, *Amintiri despre Mircea Eliade*, în „Destin: Revista de cultură românească”, Caietul nr. 16, Madrid 1968;
52. Idem, *Din totdeauna am avut demonul scrisului*, „Revista de istorie și teorie literară”, nr. 1-2, 1988, p. 164-169;
53. Jingoiu, Stelian, *Congresul Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică, Cronică internă*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul LI, nr. 5-6, 1933, pp. 233-234;
54. Lascăr, Dumitru, *Viața și activitatea arhiereului Neofit Scriban*, București, 1898;
55. Lisnic, Ioan, *Mitropolitul Visarion Puiu Șef al Misiunii Ortodoxe din Transnistria*, în *Studii de istorie a românilor, In honorem Ion Șișcanu*, Ed. AȘM, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Universitatea de Stat P.B. Hașdeu, Cahul, 2011;
56. Manolache, T. N. *Arhimandritul Iuliu Scriban*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXVII, 1949, nr. 3-4, pp. 69-72;
57. Mavrodin, Teodor, *Episcopia Argeșului 1793-1949*, Pitești, 2005.

58. Mănuță, Mihai, *Facultatea de Teologie din Iași 1860-1864*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXVIII, 1960, nr. 9-10, pp. 876-879;
59. Mihălcescu, I., *Conferința și congresul internațional din Praga al <<Alianței universale pentru împrietenirea popoarelor prin mijlocirea Bisericilor>>*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1928, nr. 10, pp. 923-934;
60. Buzatu, G., St. Lemny, I, Saizu, *Eminescu, Sens, timp și devenire istorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 1988;
61. Moisescu, Gheorghe I., Lupșa Ștefan, Filipașcu, Alexandru, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958;
62. Moisil, Iuliu, *Românii ardeleni din vechiul Regat și activitatea lor până la săsboiul întregirii neamului*, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928*, III, Cultura Națională, București, 1929.
63. Moraru, G., *Cine va fi Episcopul Românilor din America*, „Cultura poporului”, 1930, nr. 326, p. 4;
64. Mihăileanu, I., *Mișcarea culturală bisericească. Revista sinodală: Biserica ortodoxă română*, foileton în ziarul „Dacia”, 25 iunie 1922;
65. Mihălcescu, I., „*Conferința și congresul internațional din Praga al <<Alianței universale pentru împrietenirea popoarelor prin mijlocirea Bisericilor>>*”, „Biserica Ortodoxă Română”, 1928, nr. 10, pp. 923-934;
66. Idem, „*Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe Cruce*”, de Arhimandritul Iuliu Scriban (recenzie), „Biserica Ortodoxă Română”, anul 1922, nr. 1, pp. 78-79;
67. Miron, Patriarhul Cristea, *Congresul național și Facultatea de Teologie*, „Mitropolia Moldovei”, 1926, nr. 10, pp. 220-221;
68. Moraru, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000, Biserică. Naștere. Cultură*, vol. III, tom 1, 2006;
69. Munteanu Nicodim, Scriban Iuliu, Savin Pavel, *Mica Biblie, cu icoane, la îndemâna tuturor creștinilor*, București, 1944, Editura Librăriei SOCEC & CO., Soc. Anon. Română;
70. Munteanu, Mircea, Arhimandritul I. Scriban „*PREDICI PENTRU POPOR*” (recenzie), „Biserica și școala”, Arad 17 februarie, 1944, nr. 8, p. 54;
71. Nica, Antim, *Dare-de-seamă de activitate Misiunii Ortodoxe Române în Transnistria dela 1 ianuarie-31 martie 1942*, „Transnistria creștină”, Anul I, ianuarie-martie, nr. 1, 1942, p. 30-34;
72. Nistor, Ion I., *Istoria românilor*, vol. II, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003.
73. Naghiu, Iosif C., *Moartea unui predicator francez*, „Misionarul”, anul XI, 1939, nr. 11-12 (122-123), pp. 763-765;
74. O.G. (Onisifor Ghibu), *Patruzeci de predici populare, de Iuliu Scriban* (recenzie), „Telegraful Român”, 1905, nr. 36, 24 mai/6 iunie, p. 3;
75. Opriș, Ioan, *Misiunea ortodoxă română în Transnistria (1941-1944)*, în „Istorie și Societate”, vol. III, Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marius Cîrstea, Editura Mica Valahie, București, 2011;
76. Panțurescu, Ioan, *Biserica Episcopii de Argeș, Originea, Fazele istorice, Înființarea episcopii, Iosif I primul ei Episcop, Descrierea ei din punct de vedere arhitectonic, sculptural și pictural*, București, Stabilimentul de arte grafice alphabet bayer, 1905;
77. Păcurariu, M., *Basarabia, Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, editura Trinitas, Iași, 1993;
78. Păcuraru, Mircea, *Istoria Bisericii Române –Manual pentru Institutele Teologice*, vol. III, Editura I.B.M. a B.O.R București 1958;
79. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București 1981;

80. Idem, *Învățămintul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, în *Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003)*, coord. Mihai Vizitiu, Dragoș Bahrim, Adrian Timofti, Ed. Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, 2003;
81. Idem, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Enciclopedică București 2002;
82. Idem, *Arhieriei Neofit și Filaret Scriban*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an XXXV, nr. 1-2, 1959, pp. 90-101;
83. Idem, *Centenarul Facultății de Teologie – Istoria învățământului teologic în Biserica Ortodoxă Română*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIX, nr. 9-10 Septembrie – Octombrie, 1981, pp. 984-991;
84. Idem, *Basarabia – Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993;
85. Idem, *Arhimandritul Teoctist Scriban 1825 – 1980*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXXVII, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1961, pp. 236-238;
86. Păcescu Teodor P., *Fotografii ortodoxe*, București, 1930;
87. Pârlac, Adrian Pr., *Biserica Sfânta Treime Burdujeni, ctitoria fraților Scriban, vrea să intre în circuitul turistic*, „Candela”, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, nr. 4, Suceava 2001, pp. 28-32;
88. Petrescu, Ghenadie, Sturza, Dimitrie și Sturza, Dimitri C., *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, București, 1889;
89. Plămădeală, Antonie, *Rugul aprins*, Editura Arhiepiscopiei Sibiului, Sibiu 2002;
90. Pocitan, V., *Capela Românească din Baden-Baden*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921;
91. Idem, *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec între anii 1856-1861*, București, 1936;
92. Pohonțiu, Eugeniu, „*Alexandru Alex. Macedonski, Viață, Atitudini, Adversități*”, Influențele franceze și concepțiile despre artă..., Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, I.E. Torouțiu, București, 1934;
93. Popescu, Gabriel, *Arhimandritul Profesor Iuliu Scriban la 25 de ani de la moartea sa*, S.T., 1974, nr.5-6, pp. 64-73;
94. Potra, George, *Călători români în țări străine*, Tiparul „Oltenia”, Strada Mihai Vodă, 5, București;
95. Pufulete, S.P., *Principalele probleme de organizare bisericească în epoca lui Cuza Vodă*, G.B., nr. 31, 1972, pp. 1217-1219;
96. Ramsey, Alexander, *Alianța Mondială pentru Înfrățirea Popoarelor prin Biserică, Conferința Regională în Balcani. Adunarea importantă dela Sinaia (în română de T. Simedrea)*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1925, nr. 3, p. 162-163;
97. Romanescu, F., *Răspunsul la memoriul adresat primului domnitor de Neofit Scriban despre situațiunea clerului în România*, „Ecclesia”, București, nr. 7, 1866;
98. Sadoveanu, Mihail, *Un monah de odinioară*, în *Opere*, vol. 6, Ed. de stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 314 – 321;
99. Sămureanu, G. P. *Theoctist Scriban*, în „Revista literară”, an. XI, nr. 7, 1890, pp. 106-105;
100. Scriban, Neofit, *Cuvinte bisericești rostite la diferite ocazii*, București 1866;
101. Idem, *Unirea și neunirea Principatelor*, Iași, Tipografia Buciumul Român, 1856;
102. Idem, *Încercări poetice. Discursuri politice. Memoare și scrisori politice*, Iași 1870;
103. Idem, *Foloasele Unirii Principatelor Române*, Tipografia Buciumul Român, 1856;
104. Idem, *Răspuns guvernului și sinodului Românesc din 1865*, București, 1896;

105. Scriban Romulus, *Reflesiuni politice asupra Pseudo Sinodului General Românesc*, în *Românulu*, 3 Martie, 1866, p. 59;
106. Idem, *Unu nou botezu, bizaru și neauzitu în istoria Bisericei*, în „*Românulu*”, 20 Martie 1866, p. 115;
107. Idem, *Două sentințe date fără înștiințare*, „*Românulu*”, an XI, 13 septembrie 1867, p. 776;
108. Idem, *Reflesiuni legislative pentru deslegarea chestiunei bisericesci în România în Românulu*, an XII, 15 martie 1868, p. 59;
109. Idem, *Corespondența despre Italia*, în *Românulu*, an XII, 6 ianuarie 1868, p. 14;
110. Idem, *La Romani*, în *Românulu*, an XI, 13 decembrie 1867, p. 1064;
111. Scriban, Iuliu, *Manual de ermeneutică biblică pentru uzul clasei VII a seminariilor teologice*, Edițiunea II, revizuită, îmbunătățită și întregită conform programei în vigoare, București, Tipografia „Casei Școalelor”, 1922;
112. Idem, *Scepticismul în materie de religie. Cauzele și efectele lui*, Ploiești, 1903;
113. Idem, *Liberul arbitru și determinismul*, Iași, 1903;
114. Idem, *Libera cugetare și cugetarea liberă*, București, 1910;
115. Idem, *Lupta contra scrierilor imorale*. București, „Tipografia Românească”, 1913;
116. Idem, *Evenimente actuale din Biserica romano-catolică*, Sibiu, 1915;
117. Idem, *Pentru limbă și Țară, Articole extrase din revista „Cultura românilor”*, tipografia N. Stroilă, București, 1916;
118. Idem, Maiorul V. Arijteanu, *Nu perdeți credința în Dumnezeu*, București, Institutul de Arte grafice „Eminescu”, 1925;
119. Idem, *Chemarea preotului - Studiu îndrumător pentru activitatea Pastorală a preotului*, Edițiunea II apărută mai întâi în revista VIITORUL, București, Tipografia „Jockey club”, Ion G. Văcărescu, 1921;
120. Idem, *Studiul Pastorei în Biserica românească*, retipărire din „*Revista teologică*”, Sibiu, Tipraul Tipografiei Arhidiecezane, 1924;
121. Idem, *Priveliști din câmpul Omileticii*, București, 1929;
122. Idem, *Un predicator francez: Pierre Brydaine (1701-1767)*, București 1933;
123. Idem, *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938, Editura „*Revistei teologice*”, Biblioteca Bunului Păstor, nr. 18;
124. Idem, *Șaizeci și cinci de predici populare premiate de Academia Română*, Edițiunea a III-a, din nou cercetată, îmbunătățită și întregită, cu un apendice de trei predici traduse, Vălenii de Munte, <<Neamul Românesc>>, Tipografie și legătorie de cărți, 1914;
125. Idem., *Manual de Ermeneutică biblică pentru clasa a VII-a seminarială*, editată la București, în anul 1911, cu 140 pagini și reeditată în anul 1922, cu 188 pagini;
126. Idem., *Curs de Teologie Morală sau Lecțiuni de Morală creștină*, pentru uzul clasei a VII-a a seminariilor teologice, conform programei în vigoare, București, Tipografia <<Jockey Club>> Ion C. Văcărescu, 1915;
127. Idem, *Curs de introducere în Noul Testament*, București 1924. Editura «Universală» Alcalay & Co.;
128. Idem, *Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe cruce, cugetări a vremea patimilor*, România creștină București, 1999;
129. Idem, *Originea Duminicii ca zi de sărbătoare în Biserica creștină*, , București, 1921;
130. Idem, *Învățătura crucii sau alfabetul creștinului*, editată la București, 1922;
131. Idem, *Durerea Vinerii celei mari și soarele Sfințelor Paști*, editată la București, 1924;

132. Idem, *Sfânta Evanghelie. Cele patru Evanghelii în una singură, cu scurte însemnări lămuritoare și tâlcuri*, București, 1926;
133. Idem, *Tâlcuirea Sfintelor Evanghelii a celor patru evangheliști*, Chișinău, Tipografia Ep. „Cartea Românească”, 1931;
134. Idem, *Cartea cărților: Sfânta Scriptură sau Biblia*, București, 1937;
135. Idem, *Curs de Teologie Morală sau Lecțiuni de Morală creștină*, București, Tipografia <<Jockey-Club>> Ion C. Văcărescu, 1915;
136. Idem, *Originea Duminicii ca zi de sărbătoare în Biserica creștină – Studiu liturgic*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921;
137. Idem, *Români ortodocși în ogorul creștinătății*, conferință ținută în sala Dalles, Joi 4 februarie, 1943, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1943;
138. Idem, *Materii bisericești*, Pitești, 1910;
139. Idem, *Liberul arbitru și determinismul*, Iași, Tipografia „Dacia” P. Iiescu & D. Grosu, 1903;
140. Idem, *Libera cugetare și cugetarea liberă (Răspuns D-lui Dr. Thiron)*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1910;
141. Idem, *Biserica și cultura mulțimii*, „Biserica și problemele sociale”, Tipografia cărților bisericești, București 1933,
142. Idem, *Lupta contra literaturii imorale*, București, 1913;
143. Idem, *Pentru limbă și țară*, București, 1916;
144. Idem, *Lămurirea unei situațiuni*, București, Tipografia cărților bisericești, 1925;
145. Idem, *Roadele unui articol*, „Misionarul”, 1931, nr. 12, p. 860;
146. Idem, *Adunarea generală a Societății Ortodoxe*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul XLVIII, nr. 5, 1930, pp. 485-487;
147. Idem, *Viața Bisericii românești în timpul războiului*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1922, nr. 6, p. 460;
148. Idem, *Indiferenteismul religios și mijloacele de a-l remedia*, „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXVIII (1904), no. 2, pp. 153-168;
149. Idem, *Revista noastră în anul viitor*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1930, nr. 11, pp. 1060-1061;
150. Idem, *Un gol de umplut în cronica revistei*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1922, nr. 5, pp. 378-379;
151. Idem, *Din vremea nemților în București*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1926, nr. 9, pp. 111-112;
152. Idem, *Misiunea Ortodoxă Românească peste Nistru*, „Ortodoxia”, vol. I, București, 1942, p. 57-59;
153. Idem, *Scrisul nostru dela Nistru*, „Transnistria creștină”, Anul I, ianuarie-martie, nr. 1, 1942, p. 1;
154. Idem, *Dare-de-seamă de activitate Misiunii Ortodoxe Române în Transnistria dela înființare și până la 31/XII/1941*, „Transnistria creștină”, anul I, ianuarie-martie, nr. 1, pp. 22-29;
155. Idem, *Conferințe religioase la Chișinău*, „Biserica Ortodoxă Română”, Anul XLVIII, nr. 3, 1930, p. 283;
156. Idem, *Congres de educație creștinească în Atena (Cronica externă)*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1930, nr. 2, p. 187;
157. Idem, *Conferința ortodoxă misionară din Atena (Cronica externă)*, „Misionarul”, anul II, 1930, nr. 4, pp. 398-403.
158. Idem, *Între București și Atena. Însemnări de drum în Februarie 1930 (Cronica externă)*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1930, nr. 4, pp. 364-366;

159. Idem, *Lucrările pregătitoare în vederea împlinirii punctelor hotărâte în conferința ortodoxă dela Mănăstirea Vatopedului, Sf. Munte Atos, în iunie 1930* (Cronică externă), „Biserica Ortodoxă Română”, an 1931, nr. 2-3, p. 218-219;
160. Idem, *Apropierea Bisericii*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1923, nr. 9, p. 547;
161. Idem, *Adunarea generală a Societății Ortodoxe în Galați, la 23 și 24 Iunie 1923*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1923, nr. 12, pp. 931-934;
162. Idem, *Răspunsul Patriarhiei din Constantinopol către Principesa Alexandrina Cantacuzino*, „Biserica Ortodoxă Română”, an 1923, no 13, p. 997;
163. Idem, *Știri. Știri de conferințe religioase*, „Biserica Ortodoxă Română”, Anul LI, nr.3-4, 1933, p. 187;
164. Idem, *Chemarea monahismului în lucrarea misionară a Bisericii românești, ce ar putea face mănăstirile în slujba lucrării misionare?*, „Misionarul”, 1930, nr. 11, pp. 1070-1076;
165. Idem, *Știri. Conferențele facultății de teologie Chișinău*, „Biserica Ortodoxă Română”, seria III, anul L, nr. 1, București, ianuarie 1932, pp. 91-92;
166. Idem, *Conferințele ținute în aula facultății de teologie din Chișinău anul acesta*, în „Biserica Ortodoxă Română”, Anul XLVII, nr. 10, 1931, pp. 359-360;
167. Idem, *Cronica internă. Cursurile „Solidarității” la Mănăstirea Neamțului*, „Biserica Ortodoxă Română”, Anul LI, nr.7-8, 1933, p. 380;
168. Idem, *Discuțiunile cu privire la reforma seminariilor*, „Biserica Ortodoxă Română”, seria II, anul 41, no. 13 (511), octombrie 1923, pp. 1006-1009;
169. Idem, *Știri. Congresul Oștii Domnului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, seria III, anul L, nr. 6, 1932, p. 459;
170. Idem, *Conferințele ținute în aula facultății de teologie din Chișinău anul acesta*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1931, nr. 10, pp. 359-360;
171. Idem, *Știri. Conferențe pentru ofierii din Chișinău*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1932, nr. 1, pp. 91-92;
172. Idem, *Cursurile „Solidarității” la Mănăstirea Neamțului* (Cronica internă), „Biserica Ortodoxă Română”, 1933, nr.7-8,, p. 380;
173. Idem, *Congresul Oștii Domnului (Știri)*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1932, nr. 6, p. 459;
174. Idem, *Cronica internă. Asociațiunea preoților de peste munți „Andrei Șaguna”*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XLVIII, nr. 12, 1930, p. 1198;
175. Idem, *Biserica și cultura mulțimii*, în Biserica și problemele sociale, Tipografia cărților bisericești, București 1933, p. 153-159;
176. Idem., *Apropierea Bisericii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XLI (1923), nr. 9, p. 649-650;
177. Șaguna, Andrei, *Corespondență*, vol. II Ediție, Studiu introductiv și nota de Nicolae Bocșan ș.a., Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2005;
178. *Solemnitatea depunerii jurământului profesorilor facultății de teologie din Chișinău, 22 februarie 1928*, București, 1928;
179. Stănculescu-Bârda, Alexandru, *Contribuții privind activitatea și bibliografia Iuliu Scriban*, „Mitropolia Olteniei”, 1990, nr. 4-6, pp. 154-162;
180. Idem, Stănculescu-Bârda, Cristian, *Bibliografia revistei „Biserica Ortodoxă Română” (1874-2004)*, vol. III, Editura „Cuget Românesc”, 2008;
181. Șerbănescu Niculae I., *Biserica Ortodoxă Română și mișcarea ecumenică*, "Ortodoxia", XIV (1962), nr. 1-2, p. 125-128;
182. Turtureanu, A., *Chestiunea literaturii imorale*, „Biserica Ortodoxă Română”, 1923, nr. 14, pp. 1038-1039;

183. Țepordei, Vasile, *Al doilea congres al misionarilor ortodocși din întreagă țară ținut la Chișinău*, „Luminătorul”, Anul LXII, 1929, nr. 20, p. 50-52;
184. Udișteanu, Dionisie, *Ogor înțelenit*, Editura „Mușatinii”, Suceava 2005;
185. Urechia, V.A., *Istoria Școalelor dela 1800-1864*, Tomul II, Imprimeria Statului, București, 1892.
186. Idem, *Istoria Școalelor de la 1800-1864*, Tomul III, Bucuresci, Imprimeria Statului 1894;
187. Idem, *Opere complete*, vol I, 1858-1867, Didactica;
188. Urechia, Pr. Dumitru, *Arhimandritul Neofit Scriban, fruntaș unionist și poet al Unirii*, în „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*”, anul LVIII, nr. 1-2, Ianuarie - Februarie, 1982;
189. Vasilache, Vasile, *O figură a Bisericii*, Mitropolia Moldovei, 1938, nr. 7-8, pp. 229-237;
190. Vasilache, V.Gh., *Arhimandritul I. Scriban: NECLINTITA ÎNCREDINȚARE sau SCURTĂ PĂȘIRE ÎMPOTRIVA ATEISMULUI* (recenzie), „*Revista teologică*”, 1932, nr. 10-11, pp. 392-393;
191. Voinea, Marin, *Diaspora Bisericii Ortodoxe Române în secolul XX, Organizarea comunităților ecleziale în Europa de Vest și Americade Nord*, Editura Universitară, București, 2013,
192. Xenopol, A.D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Ediția a IIIa, vol.XIV, *Domia lui Cuza Vodă*, Partea a doua, Editura „*Cartea românească*”, București.